

Fimmtudaginn 7. október 1993.

Nr. 24/1990.

Krossey hf.

(Vilhjálmur H. Vilhjálmsson hrl.)

gegn

Skipatryggingu Austfjarða

(Árni Halldórsson hrl.).

Bátaábyrgðarfélag. Vátrygging. Iðgjöld. Vextir. Sératkvæði.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Hrafn Bragason, Haraldur Henrysson, Hjörtur Torfason og Pétur Kr. Hafstein og Guðmundur Jónsson, fyrrverandi hæstaréttardómari.

Áfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 16. janúar 1990. Hann krefst þess, að hinum áfrýjaða dómi verði hrundið og hann sýknaður af öllum kröfum stefnda í málinu. Jafnframt verði stefnda gert að greiða sér 721.497 krónur ásamt dráttarvöxtum frá 15. apríl 1986 til greiðsludags. Sú krafa er hin sama og lýst var í gagnstefnu í héraði, en við málf lutning hér fyrir dómi leiðrétti áfrýjandi kröfuna og lækkaði höfuðstól hennar í þessa fjárhæð. Þá krefst áfrýjandi málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti, en til vara þess, að málskostnaður verði felldur niður.

Stefndi krefst staðfestingar hins áfrýjaða dóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

I.

Mál þetta varðar uppgjör á vátryggingariðgjöldum og vátryggingarbótum fyrir vélbátinn Hafnarey, SF 36, eign áfrýjanda, sem brotnaði og sökk, þegar á hann var siglt við bryggju á Höfn í Hornafirði hinn 13. janúar 1986. Vélbátur þessi var fiskiskip, 81 brúttólest að stærð, og vátryggður skyldubundinni skaðatryggingu hjá stefnda samkvæmt 2. gr. laga nr. 18/1976 um bátaábyrgðarfélag, sbr. og 2. gr. reglugerðar nr. 367/1976 um sama efni. Átti áfrýjandi jafnframt skyldubundna aðild að félagi stefnda samkvæmt 2. mgr. 7. gr. laganna. Áhætta í vélbátnum var endurtryggð hjá Samábyrgð Íslands á fiskiskipum, svo sem skylt var samkvæmt 2. mgr. 8. gr. umræddra laga, sbr. og a-lið 1. mgr. 2. gr. laga nr.

37/1978 um það fyrirtæki. Sjópróf vegna atburðarins voru haldin á Höfn 15. janúar 1986 að beiðni áfrýjanda og að viðstöddum fulltrúa váttryggjenda. Sérstök virðing á vélbátnum fór ekki fram, en óumdeilt er, að hann hafi þá þegar verið talinn óbætandi. Eftir missi bátsins festi áfrýjandi kaup á nýju fiskiskipi, 101 brúttólest að stærð, eins og að er vikið í hinum áfrýjaða dómi. Var það ekki háð umræddri váttryggingarskyldu, og tryggði áfrýjandi það hjá öðru félagi.

Ágreiningur milli málsaðila hefur ekki verið lagður fyrir gerðardóm samkvæmt 19. gr. laga nr. 18/1976, enda höfðaði stefndi málið í héraði til innheimtu iðgjalda vegna vélbátsins, sem hann taldi venjuleg og óumdeild að fjárhæð. Áfrýjandi krafðist í öndverðu frávisunar málsins á þeirri forsendu, að það bæri undir gerðardóm, en féll síðar frá þeirri afstöðu og bar fram gagnkröfu í málinu til skuldajafnaðar og sjálfstæðs dóms. Var stefndi samþykkur þeirri tilhögun, þótt telja mætti gagnkröfuna fallna til meðferðar fyrir gerðardóminum. Eins og kröfugerð aðila og hagsmunum er háttað, þykja ákvæði umræddrar 19. gr. ekki eiga að leiða til þess, að málinu verði nú vísað frá héraðsdómi ex officio.

II.

Váttryggingarfjárhæð Hafnareyjar, SF 36, sem gjaldkræf varð við skipskaðann, nam 19.137.480 krónum. Samábyrgðin annaðist uppgjör á henni fyrir hönd stefnda, svo sem venja var um altjón. Reiddi fyrirtækið af hendi samtals 19.128.813,69 krónur í tjónbætur á tímabilinu frá 17. febrúar til 12. ágúst 1986, eins og rakið er í hinum áfrýjaða dómi, þar af 14.147.262 krónur með beinum greiðslum til áfrýjanda, en annað með greiðslum til veðhafa og lánardrottna hans. Fóru þær fram, án þess að formleg útborgunarkrafa frá áfrýjanda kæmi til. Hinn ógreiddi mismunur, 8.666,31 króna, var sýndur á yfirliti til áfrýjanda haustið 1986. Stóð hann óhreyfður um sinn, en var síðar hækkaður um 306.960,97 krónur, sem endurtryggjandinn og stefndi færðu áfrýjanda til tekna vegna vaxta eftir eindaga bótagreiðslna, eða í 315.627,28 krónur.

Við útborgun tjónbótanna var ekki tekið tillit til útistandandi váttryggingariðgjalda vegna vélbátsins, en í nóvember 1986 kallaði

stefndi eftir greiðslu á þeim. Var þar aðallega um að ræða eftirstöðvar af iðgjaldi ársins 1985 og iðgjald fyrir 1986, lækkað með tilliti til skipskaðans. Nam heildarkrafa stefnda 676.147,68 krónum, eins og rakið er nánar í hinum áfrýjaða dómi. Þegar krafan var fyrst sett fram, dró stefndi frá henni þann mismun tjónbóta, sem áfrýjandi átti inni samkvæmt áðurnefndu yfirliti, 8.666,31 krónu, og taldi áfrýjanda skulda 667.481,33 krónur. Var sú skuldarfjárhæð einnig tilgreind, þegar áfrýjanda var send tilkynning um innheimtu ári síðar, í nóvember 1987. Við höfðun máls þessa í maí 1988 gerði stefndi hins vegar grein fyrir áðurnefndri hækkun þessa mismunar og taldi skuld áfrýjanda nema 360.520,36 krónum að höfuðstól hennar vegna.

Krafa stefnda í málinu lýtur að því, að áfrýjandi eigi umræddar eftirstöðvar iðgjaldsskuldar sinnar ógreiddar ásamt dráttarvöxtum frá árslokum 1986. Áfrýjandi hefur ekki andmælt útreikningi stefnda á iðgjaldinu 1986 eða öðrum þáttum skuldakröfunnar, en telur sér óskýlt að greiða hana. Hafi hann átt að vera laus allra mála varðandi skuldina eftir það bótauppgjör, sem fram fór 1986, og skipti ekki máli í því tilliti, þótt stefndi reikni honum nú hærrí inneign á móti skuldinni en gert var í fyrstu. Eru málsástæður áfrýjanda raktar í hinum áfrýjaða dómi. Hann mótmælir og sérstaklega þeim dráttarvöxtum, sem stefndi hefur krafist.

Á hinn bóginn telur áfrýjandi sig vanhaldinn af uppgjörinu fyrir þá sök, að váttryggingarfjárhæð vélbátsins hafi í reynd fallið í gjalddaga 14 dögum eftir, að sannreynt var við sjópróf, að um altjón væri að ræða, sbr. 1. mgr. 24. gr. laga nr. 20/1954 um váttryggingarsamninga. Hafi váttryggjendum borið að reikna honum vexti frá þeim gjalddaga í samræmi við þágildandi ákvæði 3. mgr. sömu lagagreinar. Þessa hafi þeir ekki gætt, heldur miðað gjalddaga bóttanna við 3 mánuði frá umræddu tímamarki. Hann eigi því sjálfstæða kröfu til vaxta af fjárhæðinni fyrir tímabilið frá 29. janúar til 15. apríl 1986 að teknu tilliti til fjögurra greiðslna til hans sjálfs í febrúar og mars. Nemur krafa hans 721.497 krónum, sem fyrir segir. Stefndi telur kröfu þessa ekki of seint fram komna, en andmælir henni á grundvelli þess, að óskýlt hafi verið að reikna vexti fyrir en hinn 15. apríl 1986, sbr. 19. gr. reglugerðar nr. 367/1976.

III.

Með skírskotun til forsendna í hinum áfrýjaða dómi ber að fallast á þá niðurstöðu héraðsdómara, að stefndi hafi ekki glatað nokkrum rétti til þeirrar iðgjaldsskuldar úr hendi áfrýjanda, sem krafði er um í málinu. Verður áfrýjanda gert að greiða fyrrgreindar eftirstöðvar hennar, að höfuðstól 360.520,36 krónur. Eins og samskiptum aðila vegna skuldarinnar var háttað, þykir rétt, að fjárhæðin beri dráttarvexti samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá birtingardegi stefnu 3. maí 1988 til greiðsludags.

IV.

Krafa áfrýjanda um greiðslu úr hendi stefnda ræðst einkum af því, hvort ákvæði 24. gr. laga nr. 20/1954, svo sem þau hljóðuðu, áður en 3. mgr. greinarinnar var breytt með 7. gr. laga nr. 33/1987, gangi fyrir reglum þeim og heimildum, sem stefndi byggði á við uppgjör hinna umdeildu bóta. Samkvæmt 1. mgr. þessarar laga-greinar mátti váttryggður krefja váttryggingarfélag um greiðslu bóta „14 dögum eftir að félagið átti þess kost að afla þeirra upplýsinga, er þörf var á til þess að meta váttryggingaratburðinn og ákveða upphæð bótanna“. Samkvæmt 3. mgr. sömu greinar var félaginu skylt að greiða vexti af bótafjárhæðinni frá þessum gjalddaga, er væru 1% lægri en víxilvextir Landsbankans. Ákvæði þessi voru frávíkjanleg, sbr. 3. gr. laganna, að áskildu banni 4. mgr. 24. gr. við samningum þess efnis, að gjalddagi bóta yrði háður „ákvörðun félagsins eða því, að það hafi verið skyldað til greiðslu með dómi“.

Stefndi starfar á grundvelli laga nr. 18/1976 um bátaábyrgðarfélög, og var vélbátur áfrýjanda í skyldutryggingu hjá honum samkvæmt þeim lögum, sem fyrr segir. Samkvæmt 22. gr. laganna er ráðherra ætlað að setja með reglugerð nánari ákvæði um framkvæmd þeirra, þar á meðal um váttryggingarskilmála, að fengnum tillögum stjórnar Samábyrgðar Íslands á fiskiskipum og umsögn Tryggingaeftirlitsins. Var þetta gert með reglugerð nr. 367/1976 um bátaábyrgðarfélög. Er skyldutrygging hjá félaginu byggð á þeim skilmálum, sem í henni felast.

Bátaábyrgðarfélög eins og stefndi hafa starfað hér á landi frá því fyrir aldamót. Heildarlög um þau komu til skjalanna við setningu laga nr. 27/1938 um váttryggingarfélög fyrir vélbáta, en með þeim

var lögfest sú skyldutrygging smærri fiskibáta, sem tíðkast enn. Þau lög voru leyst af hólmi með lögum nr. 32/1942 og síðar lögum nr. 61/1947 um váttryggingarfélög fyrir fiskiskip, sem í gildi voru, þegar lög um váttryggingarsamninga komu til. Í þessum þrennum lögum voru helstu skilmálar váttryggingarinnar tilteknir í lögnum sjálfum með áskilnaði þess efnis, að „lög, venjur og reglur“ Samábyrgðarinnar skyldu gilda um þau atriði, sem ákvæði væru ekki um í lögnum, sbr. 36. gr. laga nr. 61/1947. Þeirri skipan var svo breytt með nýjum heildarlögum, nr. 41/1967, um bátaábyrgðarfélög. Með þeim var mörkuð sú stefna, að almennir skilmálar tryggingarinnar yrðu ekki lengur ákveðnir í lögum, heldur með reglugerð, er ráðherra setti að fengnum tillögum Samábyrgðarinnar. Var það og gert með reglugerð nr. 165/1968, sem kom í stað fjölmargra ákvæða laga nr. 61/1947 og hélt efni þeirra óbreyttu að miklu leyti. Þau lög og reglugerð voru síðan leyst af hólmi árið 1976 með þeim heimildum, sem nú eru í gildi.

Um afstöðu þessarar löggjafar gagnvart lögum um váttryggingarsamninga var fjallað á Alþingi við setningu hinna síðarnefndu, þar sem ákveðið var með 3. málslið 2. mgr. 133. gr. þeirra laga að fella úr gildi mörg ákvæði laga nr. 61/1947. Sagði í athugasemdum með lagafrumvarpinu, að í nokkrum lagaboðum um váttryggingar væru „einstöku ákvæði, sem fremur ættu heima í váttryggingarskilmálum hlutaðeigandi félaga en í lögum“, og væri ástæða til að fella þau niður. Svo þótti sem í þessari ráðstöfun gæti falist nokkur röskun gagnvart bátaábyrgðarfélögnum og Samábyrgð Íslands á fiskiskipum, en ýmis ákvæði í lögum um hana voru einnig felld brott. Að áskorun Samábyrgðarinnar var málið tekið upp í sjávarútvegsnefnd á Alþingi 1955, og lagði hún til, að ákvæðum laga nr. 61/1947 yrði komið í fyrri horf. Varð frumvarp frá nefndinni að lögum nr. 35/1956, en með þeim voru 2. og 3. málsliður 2. mgr. 133. gr. laga nr. 20/1954 felldir úr gildi og brott fallin ákvæði laga nr. 61/1947 jafnframt endurvakin með óbreyttu efni.

Um gjalddaga váttryggingarbóta og upphafstíma vaxta af þeim eru ekki ákvæði í lögum nr. 18/1976. Þau er hins vegar að finna í 19. gr. reglugerðar nr. 367/1976, sem tekur til alskaða, og 27. gr., er stefndi telur eiga við um hlutatjón, þar sem viðgerð fer fram. Í 18. gr. reglugerðarinnar er því lýst, hvenær váttryggður eigi rétt

til bóta fyrir algeran skiptapa. Geti það orðið, þegar skip tynist algerlega, þegar skip sekkur, strandar eða verður annars fyrir tjóni, þannig, að björgun eða viðgerð verði ekki við komið, eða í þriðja lagi, þegar skip er dæmt óbætandi, af því að áætlaður viðgerðar-kostnaður fari fram úr váttryggingarverði þess. Í 19. gr. fylgja síðan þau ákvæði, sem hér er um deilt, en hún hljóðar svo í heild:

„Nú hefur ekki spurst til skips í þrjá mánuði, frá því að það lagði úr höfn, og skal þá líta svo á, að það hafi farist algerlega, og skal greiða bætur fyrir það sem algerlega tapað. Nú er skipið yfirgefið af áhöfn úti á rúmsjó, og því hefur ekki verið bjargað innan þriggja mánaða, frá því að það var yfirgefið, og á váttryggði þá kröfu til bóta sem um algeran skiptapa væri að ræða. Ef öruggar sannanir liggja fyrir um það, að skip hafi farist, á váttryggði rétt á vöxtum af bótafjárhæðinni, er séu 1% lægri en víxilvextir Landsbankans, eftir að þrjú mánuðir eru liðnir frá þeim tíma, að félagið átti þess kost að afla þeirra upplýsinga, er þörf var á til þess að meta váttryggingaratburðinn og ákveða upphæð bótanna.“

Grein þessi er að mestu óbreytt frá 19. gr. fyrri reglugerðar. Við samamburð kemur fram, að fyrsti og annar málsliður hennar eru teknir upp úr 18. gr. laga nr. 61/1947, sem felld var úr gildi og endurvakin á sínum tíma. Þriðja málsliðnum hefur hins vegar verið skeytt við með reglugerð nr. 165/1968. Augljóst er, að með orðalagi hans er tekið mið af fyrrgreindum ákvæðum 1. og 3. mgr. laga nr. 20/1954. Er og málflutningur stefnda á því byggður, að hér sé um að ræða það ákvæði í skilmálum skyldutryggingarinnar, er ætlað sé að taka á sama efni og hin almenna regla þeirra, að því er altjón varði, og gangi það framar henni.

Í annan stað bendir stefndi á, að efni þessa þriðja málsliðar sé í samræmi við fasta venju Samábyrgðarinnar um tíma til uppgjörs altjóns á bátum í skyldutryggingu, sem fylgt hafi verið í áratugi. Af þessu má álykta, að málsliðurinn hafi átt stoð í efni áður nefndrar 36. gr. laga nr. 61/1947. Hafi venjur og reglur Samábyrgðarinnar átt við um gjalddaga altjóns á gildistíma laganna, en 24. gr. þeirra um hlutajón.

Umrædda 19. gr. reglugerðar nr. 367/1976 má þá skilja svo, að fyrsti og annar málsliður eigi við um þá skiptapa, sem þar er lýst, en þriðji málsliður við allt annað altjón samkvæmt 18. gr., svo sem

þegar skip er talið óbætandi. Eigi þriggja mánaða frestur við um upphafstíma vaxta í öllum tilvikunum, talið frá því tímamarki, sem lýst er í hverjum málslið. Er texti greinarinnar í rökréttu samhengi miðað við þetta almenna gildi niðurlagsins, og ber að hafna þeirri þröngu túlkun þriðja málsliðar, sem áfrýjandi heldur fram.

Þegar þetta er lagt til grundvallar, verður ljóst, að váttryggjendur vélbátsins hafa fylgt viðeigandi skilmálum tryggingarinnar við uppgjör tjónbóta til áfrýjanda. Jafnframt er ljóst, að skilmálarnir í heild eiga sér lagastoð í 22. gr. laga nr. 18/1976, og var lögmætt að fela ráðherra vald til setningar þeirra. Eru skilmálarnir að sínu leyti ígildi sammings milli váttryggjenda og váttryggingartaka, og mátti áfrýjanda vera um þá kunnugt.

Við mat á því einstaka ákvæði reglugerðarinnar, sem hér er um deilt, ber að líta til fyrrgreindrar forsögu hennar og til þess, að skyldutrygging fiskibáta nýtur nokkurrar sérstöðu meðal váttrygginga hér á landi. Eru bátaábyrgðarfélögin í reynd sjálfseignarstofnanir með félagsaðild váttryggingartakanna, sbr. m. a. 11. og 12. gr. laga nr. 18/1976, og þeim ætlað að starfa þannig, að tekjur mæti kostnaði. Ákvæðið er reist á málefnalegum sjónarmiðum. Skilmálar um gjalddaga og vexti af bótum eru og meðal þess, sem hefur áhrif á iðgjöld félaganna. Þegar þetta er virt, verður umrætt ákvæði ekki talið slíkt, að það þurfi að víkja fyrir 24. gr. laga um váttryggingarsamninga eða öðrum lagaboðum, sem í gildi voru á þeim tíma, er málsatvik gerðust. Eins og málið er vaxið, koma ákvæði 36. gr. laga nr. 7/1936 um sammingsgerð, umboð og ógilda löggerninga, sbr. lög nr. 11/1986, ekki til álita. Ber að staðfesta þá niðurstöðu héraðsdómara, að hafna verði umræddri kröfu áfrýjanda.

V.

Samkvæmt því, sem hér var rakið, verður áfrýjandi dæmdur til að greiða stefnda 360.520,36 krónur með vöxtum, eins og fyrr greinir.

Rétt er eftir atvikum, að hvor aðili beri kostnað sinn af málinu í héraði, en áfrýjandi greiði stefnda 200.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

D ó m s o r ð:

Áfrýjandi, Krossey hf., greiði stefnda, Skipatryggingu Austfjarða, 360.520,36 krónur ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 3. maí 1988 til greiðsludags.

Málskostnaður í héraði fellur niður.

Áfrýjandi greiði stefnda 200.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

S é r a t k v æ ð i

**hæstaréttardómaranna Haralds Henryssonar og
Péturs Kr. Hafstein.**

Við erum samþykkir I. - III. kafla í atkvæði meiri hluta dómara.

Samkvæmt 1. mgr. 24. gr. laga nr. 20/1954 um váttryggingarsamninga má váttryggður krefja váttryggingarfélag um bótagreiðslu 14 dögum eftir, að félagið átti þess kost að afla þeirra upplýsinga, er þörf var á til þess að meta váttryggingaratburðinn og ákveða upphæð bótanna. Í 4. mgr. 24. gr. laganna er lagt bann við því, að svo verði um samið, „að gjalddagi bótanna skuli háður ákvörðun félagsins eða því, að það hafi verið skyldað til greiðslu með dómi.“

Í 22. gr. laga nr. 18/1976 um bátaábyrgðarfélög er ráðherra heimilað að setja með reglugerð nánari ákvæði um framkvæmd laganna, þar á meðal um váttryggingarskilmála, að fengnum tilögum stjórnar Samábyrgðar Íslands á fiskiskipum og umsögn Tryggingaæftirlitsins. Engin ákvæði eru í lögnum um upphafstíma vaxta af tryggingarbótum. Í þriðja málslið 19. gr. reglugerðar nr. 367/1976 um bátaábyrgðarfélög, sem stoð á í þessum lögum, sbr. lög nr. 91/1975, segir svo: „Ef öruggar sannanir liggja fyrir um það, að skip hafi farist, á váttryggði rétt á vöxtum af bótafjárhæðinni, er séu 1% lægri en víxilvextir Landsbankans, eftir að 3 mánuðir eru liðnir frá þeim tíma, að félagið átti þess kost að afla þeirra upplýsinga, er þörf var á til þess að meta váttryggingaratburðinn og ákveða upphæð bótanna.“

Niðurlagsákvæði 24. gr. laga nr. 20/1954 veitir aðilum váttryggingarsamnings heimild til að semja um upphafstíma vaxta með þeim takmörkunum, er þar greinir. Ráðherra hefur hins vegar ekki

heimild án skýrra ákvæða í settum lögum til þess að mæla fyrir í reglugerð um annan og lakari rétt tryggingartaka að þessu leyti en þeim er áskilinn í 1. mgr. 24. gr. váttryggingarsamningalaga. Þar sem slík lagaheimild er ekki fyrir hendi og eigi verður litið á váttryggingarskilmála í reglugerð nr. 367/1976 sem ígildi samnings, verður að telja, að framangreint ákvæði þriðja málsliðar 19. gr. reglugerðarinnar bresti lagastoð og bindi ekki áfrýjanda. Skiptir þá ekki máli, að áfrýjandi setti ekki fram kröfu um greiðslu váttryggingarbóta á gjalddaga þeirra hinn 29. janúar 1986, en óumdeilt er, að stefnda var í síðasta lagi við sjóprófið 15. sama mánaðar ljóst, að um alskaða var að ræða.

Óumdeilt er, að váttryggingarfjárhæð mb. Hafnareyjar, SF-36, nam 19.137.480 krónum. Samkvæmt framansögðu teljum við áfrýjanda eiga rétt á vöxtum af þeirri fjárhæð samkvæmt 3. mgr. 24. gr. laga nr. 20/1954 frá 29. janúar til 15. apríl 1986, er stefndi hóf að færa áfrýjanda vexti til tekna. Útreikningur áfrýjanda á þessum vöxtum hefur ekki sætt andmælum tölulega, og nema þeir 721.497 krónum. Það er því niðurstaða okkar, að stefnda beri að greiða áfrýjanda þá fjárhæð með dráttarvöxtum frá 15. apríl 1986 til greiðsludags. Þá teljum við rétt, að hvor aðili beri sinn kostnað af málinu.

Dómur aukadómþings Austur-Skaftafellssýslu 20. nóvember 1989.

Mál þetta, sem dómtekið var 3. nóvember sl. að loknum munnlegum málflutningi, er höfðað með stefnu, þingfestri 11. maí 1988, af Skipatryggingu Austfjarða, nnr. 8164-7305, Höfn, Hornafirði, gegn Krossey hf., nnr. 5975-3193, Höfn, Hornafirði, til greiðslu skuldar, að fjárhæð 360.520,36 kr., að viðbættum [nánar tilgreindum dráttarvöxtum svo og málskostnaðar].

Kröfur stefnda eru þær aðallega, að máli þessu verði vísað frá dómi, en til vara, að stefndi verði sýknaður af öllum dómkröfum stefnanda. Jafnframt er krafist málskostnaðar úr hendi stefnanda skv. gjaldskrá Lögmannafélags Íslands ásamt 12% sérstökum söluskatti.

Í meðferð málsins féll stefndi frá frávísunarkröfu sinni.

Með gagnstefnu, sem þingfest var 14. september 1989, eru gerðar þær dómkröfur, að gagnstefndi verði dæmdur til þess að greiða gagnstefnanda 941.338 kr. auk [nánar tilgreindra dráttarvaxta og málskostnaðar]. Þá er þess krafist, að málin verði sameinuð, dómkröfum í gagnsök skuldajafnað

við kröfur stefnanda í aðalsök og kveðinn upp sjálfstæður dómur um dómkröfur gagnstefnanda.

Í gagnsök eru dómkröfur gagnstefnda þær, að hann verði sýknaður af öllum kröfum gagnstefnanda í máli þessu. Til vara krafðist stefnandi þess við munnlegan flutning málsins, að stefnukröfur yrðu lækkaðar. Í báðum tilvikum krefst gagnstefndi málskostnaðar úr hendi gagnstefnanda skv. gjaldskrá Lögmannafélags Íslands.

Sættir voru reyndar í máli þessu án árangurs.

Um aðalsök.

Málavextir eru þeir, að vélbátur stefnda, m/b Hafnarey, SF-36, sem vátryggður var hjá aðalstefnanda skv. lögum um bátaábyrgðarfélög, sökk við bryggju á Höfn í Hornafirði 13. janúar 1986, eftir að b/v Þórhallur Danielsson, SF-71, hafði rekist á bátinn og brotið hann. Sjópróf fóru fram á aukadómþingi Austur-Skaftafellssýslu 15. janúar 1986. Vátryggjandinn, stefnandi í máli þessu, og endurtryggjandinn, Samábyrgð Íslands á fiskiskipum, viðurkenndu þegar, að um alskaða væri að ræða, og nam tryggingarfjárhæð 19.137.480 kr.

Stefnandi sundurliðar stefnukröfur sínar þannig:

Alskaðatrygging hafi verið 19.137.480 kr. Endurtryggjandi, Samábyrgð Íslands á fiskiskipum, hafi greitt upp í tjónið 19.128.813,69 kr., en frá þeirri fjárhæð beri að draga vexti, er stefnda beri skv. 19. gr. reglugerðar nr. 367/1976, af þeim hluta bótanna, sem greiddur var eftir eindaga bótagreiðslnanna, samtals 306.960,97 kr. Þannig skorti 315.627 kr. á, að stefndi hafi fengið alla vátryggingarfjárhæðina greidda. Á tjónsdegi hafi stefndi skuldað hluta iðgjalds af bátnum frá árinu 1985, 136.381,44 kr., auk iðgjalds af farangurstryggingu áhafnar, 9.975 kr., tillags í Aldurstryggingasjóð fiskiskipa, 10.509,20 kr., og iðgjalds af bátnum 1986, 1.194.179 kr., að fráðreginni endurgreiðslu vegna viðgerðar í Neskaupstað, 30.040 kr., og bakfærslu á iðgjaldi 1986 vegna alskaða, 644.857 kr., og nemi því iðgjaldsskuldin 676.147,64 kr., sem að fráðregnum fyrrgreindum 315.627,28 kr. geri höfuðstól stefnukröfu, 360.520,36 kr.

Lagt hefur verið fram yfirlit frá stefnanda, dskj. nr. 4, sem hefur ekki verið mótmælt, um það, hvernig greiðslum á tryggingabótunum var háttað. Annars vegar var um að ræða nokkrar greiðslur inn á banka-reikning stefnda og hins vegar greiðslur til kröfuhafa vegna veðskulda, sem hvíldu á m/b Hafnarey, SF-36. Skjalið, sem ber yfirskriftina „Yfirlit yfir greiðslur á alskaða m/b Hafnareyjar, SF-36“, er svohljóðandi:

1986			
Alskaði			kr. 19.137.480,00
17/2 Greitt til eig.	kr.	2.000.000,00	
16/4 — Landsbanka, Höfn	kr.	402.239,19	
16/5 — sama	kr.	465.684,60	
17/4 — eigendum	kr.	4.000.000,00	
3/3 — —	kr.	500.000,00	
15/4 — Ólafi Gestssyni	kr.	740.290,39	
16/4 — sama	kr.	100.000,00	
19/3 — sama	kr.	1.000.000,00	
18/3 — til eigenda	kr.	4.000.000,00	
15/4 — til Borgeyjar	kr.	125.885,00	
29/5 — eigendum	kr.	3.647.262,00	
27/5 — til Ólíufél. hf.	kr.	122.051,00	
12/8 — til Fiskveiðasj.	kr.	1.495.040,66	
12/8 — til Byggðasjóðs	kr.	530.360,85	
		kr. 19.128.813,69	
Mismunur	kr.	8.666,31	

Yfirlit þetta, undirritað af Ásgrími Halldórssyni, framkvæmdastjóra stefnanda, var sent stefnda haustið 1986.

Í nóvember 1986 var stefnda sent annað yfirlit, dskj. nr. 5, einnig undirritað af Ásgrími Halldórssyni, varðandi m/b Hafnarey, SF-36, með yfirskriftinni „M/b Hafnarey, SF-36. Frá Skipatryggingu Austfjarða“, svohljóðandi:

1986			
Skuld 1/1	kr.	136.381,44	
Iðgjald 1986	—	1.194.179,00	
Mannatr. v/farangurs	—	9.975,00	
Bakfært iðgjald v/alskaða	kr.	644.857,00	
Innb. v/tjóns, viðg. Neskst.	—	30.040,00	
Greitt Aldurstsj. eftirst. 1985	—	10.509,20	
Mismunur v/tjóns	—	8.666,31	
Mismunur		kr. 667.481,33	
15/11 Skuld	kr.	667.481,33	

Skuld þessi greiðist fyrir 15/12 nk. á hlr. 921 Landsbanka, Höfn.

Framkvæmdastjóri stefnanda, Ásgrímur Halldórsson, kt. 070225-2559, Hvannabraut 6, Höfn, gaf skýrslu fyrir dóminum 3. nóvember sl. Kvaðst hann hafa tjáð forráðamönnum stefnda, þegar ljóst var, að um alskaða

væri að ræða, að ef þeir keyptu annan bát, sem yrði tryggður hjá stefnanda, þyrfti stefndi ekki að greiða iðgjaldsskuldina v/ m/b Hafnareyjar, SF-36, því að hægt væri að færa hana yfir á nýja bátinn. Samábyrgð Íslands á fiskiskipum hafi annast uppgjör tjónsins, eins og venja sé, þegar um altjón er að ræða. Þegar lokauppgjör átti að fara fram, hafi forsvarsmenn stefnda verið erlendis að huga að bátakaupum. Kveðst hann þá hafa tjáð Finni Stephensen, skrifstofustjóra Samábyrgðar Íslands á fiskiskipum, að rétt væri að láta iðgjaldsskuldina biða, þótt tjónið sjálft væri gert upp. Er til kom, hafi stefndi tryggt bát þann, er hann keypti, hjá öðru tryggingafélagi og neitað að greiða iðgjaldsskuld sína, og sé málsókn þessi því nauðsynleg.

Krafa stefnda um sýknu er á því reist, að stefnandi hafi gefið eftir kröfur, sem hann átti á hendur stefnda, með fyrirvaralausum uppgjöri og greiðslu á húftryggingarfjárhæð m/b Hafnareyjar, SF-36. Skv. uppgjöri stefnanda komi fram, að stefndi eigi inni hjá félaginu 8.666,31 kr., og sé hann hvorki skuldfærður fyrir eldri skuld né iðgjaldi ársins 1986. Þá mótmælir stefndi því, að forsvarsmenn stefnda hafi lofað að tryggja nýja bátinn hjá stefnanda, og hafi slíkar viðræður aldrei farið fram. Hins vegar kveðst forsvarsmaður stefnda, Jón Hafdal Héðinsson, kt. 290550-2979, Vesturbraut 5, Höfn, sem gaf skýrslu fyrir dómnum 3. nóvember sl., hafa gengið á fund Finns Stephensen, skrifstofustjóra Samábyrgðar Íslands á fiskiskipum, í lok febrúar 1986 og óskað eftir láni, að fjárhæð 2.500.000 kr., til að kaupa nýjan bát, gegn því, að hann yrði tryggður hjá félaginu, en ljóst var, að eftirstöðvar váttryggingarfjárhæðarinnar myndu ekki duga til að greiða útborgun í bát, sem stefndi hugðist kaupa. Þessu hafi félagið neitað, og leitaði stefndi því til Almennra trygginga hf., sem veittu umbedið lán gegn loforði um, að báturinn yrði tryggður hjá félaginu.

Það hafi síðan verið í nóvember 1986, sem stefnandi færir hina umdeildu fjárhæð til skuldar hjá stefnda, og hafi það komið stefnda algjörlega á óvart, og hafi hann því neitað að greiða fjárhæðina. Að auki taldi stefndi sig eiga svipaða fjárhæð inni hjá stefnanda vegna ógreiddra vaxta af váttryggingarfjárhæðinni, sbr. dómkröfur í gagnsök. Þá beri að lita til þess, að útreikningur, uppgjör og greiðsla húftryggingarfjárhæðarinnar hafi verið að öllu leyti í höndum stefnanda, og um það hafi verið samið milli stefnda og framkvæmdastjóra stefnanda, að stefnandi greiddi stefnda einungis nettóinneign hans, eftir að skuldir væru greiddar. Hafi stefnandi ákveðið að skuldfæra stefnda ekki fyrir iðgjaldi ársins 1986 og fella niður eldri skuld hans frá 1. 1. 1986, 136.381,44 kr., og sé stefnandi bundinn af þessari skilyrðislausu eftirgjöf kröfunnar, þótt hún hafi e. t. v. verið veitt í trausti þess, að stefndi tryggði bát sinn hjá félaginu. Vísar stefndi til meginreglna kröfurettar til stuðnings sýknukröfu sinni.

Þessu hefur stefnandi eindregið mótmælt. Það hafi aldrei verið ætlunin að gefa upp þessa skuld og aldrei verið um það samið. Yfirlitið, sem sent var haustið 1986, hafi einungis sýnt uppgjör á húftryggingarfjárhæðinni, enda kveðst framkvæmdastjóri stefnanda ekki hafa haft heimild til að fella niður skuld þessa. Þá bendir hann á, að uppgjör hafi aldrei farið endanlega fram, þar sem vaxtamál séu enn óuppperð, eins og fram komi í stefnu.

Niðurstaða.

Gegn fullyrðingu forsvarsmanna stefnda þykir ekki sannað, að stefndi hafi lofað að tryggja nýjan bát hjá Skipatryggingu Austfjarða eða Samábyrgð Íslands á fiskiskipum, þótt einhverjar viðræður í þá átt kunni að hafa farið fram. Þá þykir ekki heldur sannað, að stefnandi hafi samþykkt að greiða stefnda einungis nettóinneign hans, eftir að skuldir höfðu verið greiddar. Hins vegar þykir stefndi ekki hafa mátt líta þannig á, að hann væri skuldlaus við stefnanda, er honum barst yfirlit á dskj. nr. 4 haustið 1986. Á dskj. nr. 4 er tekið fram, að um sé að ræða yfirlit yfir greiðslur á alskaða m/b Hafnareyjar, SF-36. Þar er ekki vikið að því, að greiðslur hafi farið upp í eldri skuld stefnda eða iðgjald ársins 1985, en um þá skuld hlaut stefnda að vera kunnugt. Verður því ekki litið svo á, að um uppgjör hafi verið að ræða á öllum viðskiptum félaganna. Þá ber váttryggingarfélögum engin skylda til að skuldajafna iðgjöldum við váttryggingarbætur, þótt það sé að jafnaði gert. Verður því ekki talið sannað, að um eftirgjöf á skuld hafi verið að ræða.

Við munnlegan flutning málsins mótmælti stefndi því, að dráttarvextir yrðu höfuðstólsfærðir 31. 12. 1987, og taldi, að það mætti ekki fyrr en 1. apríl 1988, ári eftir gildistöku vaxtalaga nr. 25/1987. Krafa stefnanda, eins og hún er sett fram í stefnu, um höfuðstólsfærslu dráttarvaxta, er í samræmi við 12. gr. vaxtalaga og dómaframkvæmd og verður því tekin til greina.

Samkvæmt þessu verður að dæma stefnda til að greiða stefnanda 491.028,73 kr. með dráttarvöxtum, eins og krafist er í stefnu.

Um gagnsök.

Gagnstefnandi reisir dómkröfur sínar í fyrsta lagi á því, að samkvæmt 24. gr. laga nr. 20/1954 um váttryggingarsamninga megi krefjast greiðslu bóta fjórtán dögum eftir, að upplýsingar um tjón liggja fyrir, ella skuli greiða vexti af bótafjárhæðinni frá þeim gjalddaga, sem séu 1% lægri p. a. en víxilvextir Landsbanka Íslands. Við sjópróf, er fram fóru 15. 1. 1986, hafi komið í ljós, að um alskaða var að ræða. Húftryggingarfjárhæðin, 19.137.480 kr., hafi því öll fallið í gjalddaga 15. 1. 1986. Gagnstefnandi hafi því átt rétt á greiðslu vaxta af váttryggingarfjárhæðinni að liðnum

fjórtán dögum frá gjalddaga, þ. e. 29. 1. 1986, sbr. 1. mgr. 24. gr. laga nr. 20/1954. Þessir vextir hafi nú verið reiknaðir út fyrir tímabilið 29. 1. 1986 til 15. 4. 1986, og nemi þeir stefnufjárhæðinni, 941.338 kr. Dráttarvaxta er síðan krafist frá 15. 4. 1986, og er sú krafa studd við lög nr. 10/1961, vaxtatilkynningar Seðlabanka Íslands svo og lög nr. 25/1987, vaxtalög, sbr. lög nr. 67/1989.

Í öðru lagi reisir gagnstefnandi dómkröfur sínar á því, að 19. gr. reglugerðar um bátaábyrgðarfélög nr. 367/1976 eigi samkvæmt orðanna hljóðan eingöngu við, ef vafi leikur á um afdrif skips, ekkert hafi til þess spurst í þrjá mánuði eða það verið yfirgefið, þá megi váttryggingafélagið draga í þrjá mánuði vaxtalaust að greiða fyrir það bætur, sem tapað væri. Greinin gildi ekki, þegar ljóst sé, að skipið er tapað og hvenær atburðurinn átti sér stað. Gagnstefnandi telur 19. gr. reglugerðar um bátaábyrgðarfélög ekki hafa þá merkingu, sem gagnstefndi byggir á og hann miðar uppgjör váttryggingarfjárhæðarinnar við, þ. e., að þrjú mánuðir megi líða, án þess að félagið þurfi að greiða vexti af váttryggingarfjárhæðinni. Telur gagnstefnandi greinina ekki veita bátaábyrgðarfélögum undanþágu frá meginreglu 1. mgr. 24. gr. laga nr. 20/1954 um gjalddaga váttryggingarbóta fjórtán dögum eftir, að tjón hefur verið metið. Slík undanþága hefði þurft að koma fram berum orðum í lögum um bátaábyrgðarfélög nr. 18/1976, en í þeim lögum sé enga slíka undanþágu eða breytingu að finna. Slíkt ákvæði í reglugerð geti ekki breytt skýru lagaákvæði, eins og 1. mgr. 24. gr. laga nr. 20/1954 sé. Telur gagnstefnandi, að 19. gr. reglugerðarinnar, eins og gagnstefndi túlki hana, sé í ósamræmi við lög og beri því að víkja. Verði talið, að reglugerðin jafngildi váttryggingarsamningi milli gagnstefnanda og gagnstefnda, verði að meta þetta ákvæði ógilt með vísan til 34. gr. laga nr. 20/1954 og ógildingarákvæða samningalaga. Enn fremur sé mjög ósanngjarnt, ef bátaábyrgðarfélög geta dregið uppgjör í þrjá mánuði vaxtalaust, eftir að ljóst er, hvert tjón váttryggingartakans er. Í mikilli verðbólgu geti slíkt lækkað raungildi bótanna um milljónir. Auk þess feli slík túlkun í sér mikla mismunun milli bátaábyrgðarfélaganna og annarra váttryggingafélaga. Þá mótmælir gagnstefnandi varakröfu gagnstefnda sem órökstuddri og of seint fram kominni.

Gagnstefndi reisir sýknukröfu sína á því, að gagnstefnandi eigi enga frekari vaxtakröfu en þá, sem þegar hefur verið dregin frá iðgjaldsskuldinni. Hann mótmælir því, að 24. gr. laga nr. 20/1954 um váttryggingarsamninga eigi við, þar sem um frávikjanlegt ákvæði sé að ræða. Þá bendir gagnstefndi á, að ákvæði í váttryggingarsamningi um gjalddaga tryggingarbóta hafi áhrif á iðgjald, og verði að lesa 19. gr. reglugerðar nr. 367/1976 í því ljósi, að hún sé hluti váttryggingarskilmála bátaábyrgðarfélaga. Enn fremur er túlkun gagnstefnanda á 19. gr. reglugerðar nr. 367/1976 mótmælt.

Niðurstaða.

Gagnstefnandi reisir málsókn sína í fyrsta lagi á 1. mgr. 24. gr. laga nr. 20/1954 um gjalddaga váttryggingarbóta og 3. mgr. sömu greinar um upphafstíma vaxta.

Ekki verður fallist á það með gagnstefnanda, að undanþága frá ákvæði þessu hefði þurft að koma fram berum orðum í lögum um bátaábyrgðarfélög nr. 18/1976, sérstaklega þegar haft er í huga, að um frávikjanlegt ákvæði er að ræða. Í 22. gr. laga nr. 18/1976 um bátaábyrgðarfélög er ráðherra veitt heimild til að setja með reglugerð nánari ákvæði um framkvæmd laganna, þar á meðal um váttryggingarskilmála, að fengnum tillögum stjórnar Samábyrgðar Íslands á fiskiskipum og umsögn Tryggingaeftirlitsins. Verður að telja, að þar með hafi reglugerð nr. 367/1976 um bátaábyrgðarfélög, sem sett er 22. mars 1976 og staðfest af tryggingamálaráðherra, næga lagastoð, þ. á m. 19. gr. hennar. Af 4. mgr. 24. gr. laga nr. 20/1954 má einnig ráða, að heimilt sé að semja um annan gjalddaga váttryggingarbóta en ákveðinn er í 1. mgr. sömu laga, svo framarlega sem ekki er samið svo, að váttryggingafélagi sé í sjálfsvald sett að ákveða gjalddagann. Samkvæmt þessu verður ekki fallist á þá málsástæðu gagnstefnanda, að 19. gr. reglugerðar nr. 367/1976 stangist á við lög.

Ekki verður heldur fallist á þann þrönga skilning, sem gagnstefnandi leggur í 19. gr. reglugerðarinnar, þ. e., að greinin eigi einungis við, ef óvissa er um afdrif skips.

Telja verður, að reglugerð nr. 367/1976 um bátaábyrgðarfélög sé hluti af skilmálum þeim, sem gagnstefnandi gekk að, er hann keypti tryggingu hjá gagnstefnda. Við munnlegan flutning málsins kom fram, að gagnstefndi hefði sent gagnstefnanda lög og reglugerðir um Samábyrgð Íslands á fiskiskipum og bátaábyrgðarfélög a. m. k. þrisvar á samningstímabilinu, og getur gagnstefnandi því ekki borið fyrir sig, að honum hafi verið ókunnugt um ákvæði það, sem hér um ræðir.

Í íslenskum fjármunarétti er samningsfrelsi meginregla og jafnframt, að staðið skuli við gerða samninga. Þurfa því ríkar ástæður að vera til, að víkja megi samningsákvæði til hliðar. Þykir mál þetta eigi svo vaxið, að skilyrði séu til að beita 36. gr. samningalaga nr. 7/1936, sbr. lög nr. 11/1986.

Með hliðsjón af framangreindu þykir verða að sýkna stefnda í gagnsök af kröfum stefnanda.

Eftir þessum málalokum verður að dæma aðalstefnda, Krossey hf., til greiðslu málskostnaðar, sem þykir hæfilega ákveðinn 250.000 kr., og er þá bæði tekið tillit til málskostnaðar í aðalsök og gagnsök.

Dóm þennan kvað upp Sigríður Eysteinsdóttir, fulltrúi sýslumannsins í Austur-Skaftafellssýslu.

D ó m s o r ð:

Aðalstefndi, Krossey hf., greiði aðalstefnanda, Skipatryggingu Austfjarða, 491.028,73 kr. með 51,6% ársvöxtum frá 1. janúar 1988 til 1. mars 1988, 45,6% ársvöxtum frá þeim degi til 1. maí 1988, en með hæstu lögleyfðu dráttarvöxtum skv. ákvörðun Seðlabanka Íslands frá þeim degi til greiðsludags og 250.000 kr. í málskostnað innan fimmtán daga frá lögbirtingu dóms þessa að viðlagðri aðför að lögum.

Vextir leggist við höfuðstól á tólf mánaða fresti, í fyrsta sinn 1. janúar 1989.

Gagnstefndi, Skipatrygging Austfjarða, skal vera sýkn af öllum kröfum gagnstefnanda í máli þessu.
